

MODULUL 1**ISTORIA ROMILOR DIN ROMÂNIA****ROMII IN EVUL MEDIU**

Timp de mai multe secole, din perioada sosirii lor in Tara Romaneasca si in Moldova si pana la mijlocul secolului al XIX-lea, romii au avut un statut social aflat la limita societatii: statutul de robi. Acest statut de robie particularizeaza, fara indoiala, situatia romilor din Romania in contextul mai general al populatiilor de romi din Europa. Cu toate ca si in alte tari romii aveau o pozitie sociala umila, numai in cele doua principate romane ei au fost definiti in mod colectiv si exclusiv prin aceasta categorie de tip casta.

Starea de Robie, numită de aboliționiști “lepră socială”, nu numai că i-a plasat pe rromi în afara societății, ci i-a exclus din condiția de ființe umane, ei fiind considerați bunuri mișcătoare, nicidecum persoane, servind totodată și ca unitate de schimb. Obiect al disprețului societății, robii au fost supuși unei exploatări crunte, abuzurilor și violențelor care au mers până la viol și tortură. Robia a fost total diferită de celelalte forme de servitute cunoscute în epocă, de pildă iobăgia sau rumânia, acestea din urmă legând țăranul de moșie, fără să-l facă însă pe boier stăpân absolut al țăranului: pe iobag boierul nu-l putea vinde ca pe un obiect oarecare, pe rob, da; boierul nu avea drept de viață și de moarte asupra iobagilor săi, asupra robilor săi însă, da.

Robul nu era om, ci obiect, gata să fie cântărit, prețuit, vândut sau cumpărat, așadar nici familia de rromi nu era recunoscută ca structură a comunității, ci ca metodă de înmulțire a robilor, similară prăsilei necuvântătoarelor domestice. Robia i-a afectat profund și pe copiii rromi, aceștia fiind despărțiți de familiile lor după bunul plac al stăpânilor, schimbați, dăruți ori vânduți, deseori la prețuri mai mici decât cele ale animalelor, pentru că nu erau considerați suficient de buni pentru muncă. Abuzul sexual al proprietarilor de robi asupra fetelor rrome și torturarea robilor, nesancționate de lege, ca și multe alte abuzuri ale stăpânilor asupra robilor, erau practici aproape generalizate.

In Transilvania romii au avut statutul de “robi” doar in teritoriile apartinand domnilor munteni si moldoveni, in restul teritoriului ei avand un statut de “iobagi regali”.

Robia romilor si locul ei in sistemul social al tarilor romane
Institutiua robiei nu este specifica tarilor romane, ea fiind mai veche decat acestea si putand fi regasita in Imperiul Bizantin si apoi in cel Otoman, ca si in alte regiuni ale Europei in faza de inceput a Evului Mediu.

În Țara Românească și Moldova ea a fost o lungă perioadă parte a sistemului social feudal. Robii nu constituiau însă singura categorie socială lipsită de libertate: și țarii serbi aveau o situație asemănătoare. Dacă în cazul serbilor existau totuși limitări ale obligațiilor acestora față de proprietarul pământului, referitoare, spre exemplu, la numărul de zile de muncă pe care serbul trebuia să le presteze săptămânal stăpânului, robii erau complet dependenți și figurau printre bunurile proprietarului. O altă diferență importantă este aceea că, în cazul serbilor, doar capul familiei avea obligația de a răspunde solicitărilor stăpânului, în timp ce, în cazul robilor, femeile și copiii erau de asemenea supuși obligațiilor. Au fost însă perioade în care situația țarilor serbi s-a deteriorat atât de mult încât diferențele între cele două categorii au devenit nesemnificative.

Înainte de sosirea primelor grupuri de romi în Moldova, provenind din sudul Dunării, exista deja un grup relativ important de robi, proveniți din rândul prizonierilor de război. Acesta era constituit din țarii transformați în robi în urma luptelor ce au marcat constituirea primelor formațiuni statale românești. Țarii sunt de altfel cei care au introdus în secolul al XIII-lea instituația robiei pe teritoriul țărilor române. Este posibil ca țarii să fi adus de asemenea cu ei romi din grupurile ce s-au separat de grupul principal înainte de intrarea în Imperiul Bizantin. Până în secolul al XV-lea atât robii țarii cât și robii romi au făcut parte din sistemul social al Moldovei. După această perioadă țarii sunt practic asimilați în masa de robi romi, cuvântul “rob” referindu-se de atunci practic exclusiv la romi.

Cel puțin o parte dintre romii ce au ajuns pe teritoriul Țărilor Române erau inițial liberi. O altă parte au fost aduși direct ca robi din sudul Dunării în urma campaniilor domnilor români.

Procesul prin care romii au fost transformați în robi este asemănător celui prin care țarii liberi au ajuns la statutul de serbi și s-a derulat pe parcursul a aproximativ două secole. Astfel, principiile locale au transferat dreptul de a colecta dările către anumiți boieri sau către mănăstiri. Treptat, acest drept al boierilor și al mănăstirilor s-a transformat în drept asupra pământului și mai târziu asupra persoanelor care erau inițial libere. În timp s-a constituit astfel o clasă de țarii dependenți și s-a consolidat dreptul boierilor și mănăstirilor asupra pământului. Odată cu dreptul asupra pământului, stăpânul, fie el domnitorul, un boier sau o mănăstire, dobândeau și drepturi asupra “strainilor” ce se stabileau în zona respectivă. Societatea feudală, bazată în mare măsură pe proprietatea asupra pământului, nu acorda dreptul de proprietate “strainilor”. De aici utilizarea termenului de “pământean” cu sens de “autohton”. “Strainii” fiind, și neavând deci acces la dreptul de a deține pământ, romii au ajuns astfel în situația de dependență față de stăpân, situație “normală” pentru perioada evului mediu și care s-a transformat apoi în robie. Și altor grupuri etnice ce au migrat spre Țările Române în perioada medievală, cum sunt evreii sau armenii, le-a fost interzis accesul la proprietate asupra pământului, membrii acestora fiind nevoiți să se îndrepte,

asemeni romilor, spre ocupatii considerate “inferioare” in epoca, cum ar fi mestesugurile si comertul. Daca aceste grupuri s-au instalat in mediul urban in curs de constituire, singura posibilitate ce le ramanea romilor, in perioada imediat urmatoare constituirii primelor formatiuni prestatale romanesti, era cea a muncii itinerante in principal in meseriile solicitate de cei care lucrau pamantul.

In functie de proprietarul de care erau dependenti, robii erau clasificati in trei categorii: robi domnesti, apartinand domnitorului si familiei sale si deveniti mai tarziu robi ai statului, robi boieresti si robi manastiresti.

Proprietarii robilor aveau practic drepturi nelimitate asupra acestora, cu exceptia dreptului de a le lua viata. Robii puteau fi vanduti sau donati. Singura obligatie a proprietarilor de robi era de a asigura hrana si imbracaminte robilor care munceau pe langa curtea domnitorului, pe langa curtile boieresti sau pe langa manastiri.

La inceput, domnitorul a fost unicul proprietar de robi. Prin intermediul unor donatii, numeroase manastiri au ajuns proprietare ale unui numar insemnat de robi. Tot prin donatii dar si, ulterior, prin cumparare, boierii au dobandit si ei un numar semnificativ de robi.

Intr-o prima faza, raporturile dintre robi si stapani, respectiv dintre robi si stat erau reglementate prin legi nescrise, pe baza traditiei. Inca din perioada lui Stefan cel Mare apar insa primele mentiuni scrise ale existentei paralele a doua sisteme de drept in Tarile Romane: unul pentru robi si celalalt pentru restul populatiei.

Dreptul robilor prevedea, pe langa obligatiile acestora, sanctiunile de care ei erau pasibili si instantele care trebuia sa-i judece in caz de nerespectare a obligatiilor sau in cazul comiterii de infractiuni. Sunt reglementate de asemenea si relatiile robilor cu oamenii liberi. Aceste prevederi dateaza dinainte de constituirea tarilor romane si au fost preluate prin traditie.

Robii domnesti erau obligati sa plateasca statului un impozit anual si, uneori, sa presteze anumite munci in folosul statului. Robii aflati in proprietatea boierilor si a manastirilor erau scutiti de orice fel de obligatii fata de stat, ei trebuind sa raspunda doar in fata stapanilor lor. Au fost insa si unele incercari, neincununate de succes de a extinde obligatiile robilor statului la toate categoriile de robi. Astfel, masura luata de Nicolae Mavrocordat in acest sens in 1711 a fost anulata in 1714.

Pentru toate problemele interne, grupurilor de robi romi le era respectata autonomia de decizie. Infractiunile grave sau problemele ivite intre robi si ceilalti locuitori erau inasa tratate de autoritatile judiciare ale statului.

Problema casatoriei robilor a fost cu siguranta una dintre cele mai controversate, tinand cont de numarul mare de modificari pe care le sufera

legislatia in aceasta privinta. Casatoria robilor era in mod traditional permisa doar cu acordul stapanului. In cazul in care robii apartineau unor stapani diferiti era nevoie de acordul ambilor stapani. Era practic nevoie de o intelegere intre cei doi stapani pentru a se compensa pierderea pe care unul dintre ei o va suferi prin casatorie. Erau insa frecvente casatoriile fara voia stapanilor. In astfel de situatii, pana in secolul al XVIII-lea stapanii aveau deplina libertate de a anula casatoria si a rezolva singuri problema. Incepand cu acest secol o serie de modificari ale legislatiei aduc precizari suplimentare atat in privinta casatoriei cat si a modului de tranzactionare a robilor. Este de asemenea interzisa de acum despartirea familiei legal constituite si a copiilor de parinti.

O noutate importanta apare in aceasta perioada in reglementarea casatoriilor mixte. Pana acum, un om liber casatorit cu un rob devenea rob, ca si copiii ce rezultau din casatorie. Noua forma a legii prevede ca sotul liber isi va pastra statutul de om liber, copiii rezultati din casatorie ramanand de asemenea liberi. Sotul rob isi va pastra insa statutul de rob. Aceasta modificare a fost, in ciuda aparentelor, determinata cel mai mult de ratiuni economice. Aceasta deoarece in perioada imediat anterioara acestei reglementari erau frecvente casatoriile intre romani si romi apartinand boierilor, ceea ce aducea importante pierderi statutului. Astfel, boierii incurajau fenomenul pentru ca era o modalitate ieftina de a obtine forta de munca. In acelasi timp, dat fiind faptul ca in acea perioada diferentele de nivel de trai intre tarani si robi ajunsesera neglijabile, pentru tarani trecerea in categoria robilor insemna doar scutirea de taxele ce le datora statutului ca om liber.

Opozitia boierilor moldoveni la aceste modificari duce insa, la scurt timp dupa adoptarea lor, la interzicerea completa a casatoriilor mixte si la revenirea la unele prevederi anterioare.

Rolul social si economic al romilor in Tarile Romane.

Cei mai multi dintre romi erau mestesugari. Acestia au ocupat un loc important in economia tarilor romane, ce avea un caracter aproape exclusiv agricol. Activitatile din agricultura nu puteau fi desfasurate fara uneltele specifice iar mestesugarii romani erau insuficienti. Romii s-au adaugat astfel mestesugarilor existenti, raspunzand necesitatilor economice, si au reusit in final sa domine acest tip de activitati.

In Tarile Romane robii romi reprezentau cea mai ieftina si mai sigura mana de lucru, fiind legati juridic de proprietar. Ei erau foarte cautati deoarece constituiau o importanta sursa de venit pentru stapanii lor. Preturile mari la care se tranzactionau pana in secolul XVIII robii romi arata clar importanta rolului lor in economia tarilor romane. Detinerea unui numar mare de robi asigura de asemenea un prestigiu ridicat in societatea romaneasca medievala.

Cel mai mare proprietar de robi era insa statul (reprezentat initial prin domnitor) care si el obtinea venituri insemnate din impozitele pe care robii

trebuiau sa le plateasca. Dregatori ai statului erau raspunzatori pentru relatiile cu sefi romilor in legatura cu adunarea acestor impozite.

Sedentarizarea si asimilarea

Cei mai multi dintre romi traiau in cadrul unor mici comunitati itinerante. Ei erau lasati de stat sau de stapanii lor sa se "hraneasca" prin tara "cu mestesugul" lor. Evident, ei plateau stapanului o suma de bani. In primele secole de la sosirea lor in Tarile Romane numarul romilor care se stabilesc pe langa curtile boieresti sau domnesti, ca si al celor care se instaleaza in sate sau orase ramane extrem de redus.

Pe toata perioada dintre secolele al XV-lea si al XIX-lea se constata o crestere a numarului romilor ce devin sedentari sau chiar se contopesc in populatia dominanta. La aceasta se adauga si interferentele cu populatia majoritara prin intermediul casatoriilor mixte. Conditile economice dificile la care au fost supusi taranii romani in secolele al XVII-lea si al XVIII-lea au contribuit si ele la reducerea diferentelor dintre romani si romi din punct de vedere social.

Se poate vorbi astfel de un proces de sedentarizare si asimilare in populatia romaneasca a unei parti a romilor din Tara Romaneasca si Moldova prin adoptarea voluntara de catre romi a modului de viata specific comunitatilor romanesti si prin intermediul casatoriilor mixte.

Abia in deceniul patru al secolului trecut apar aici primele masuri ce vizau sedentarizarea fortata a romilor, in contextul nevoii crescande de forta de munca ieftina pe marile mosii. Un element important in acest context l-a constituit aparitia "tiganiilor", prin sedentarizarea unor comunitati intregi de romi in preajma manastirilor, a satelor si a curtilor boieresti. O marturie a existentei lor se regaseste in unele denumiri de tipul "Tiganesti", pastrate pana astazi. Urme ale acestora sunt prezente de asemenea in situatia asezarilor de romi din zilele noastre.

In Transilvania, procesului de asimilare voluntara i s-a adaugat o politica declarata a regimului habsburgic vizand asimilarea fortata a romilor si desfiintarea modului de viata nomad al acestor comunitati.

Astfel, in cea de-a doua jumatate a secolului al XVIII-lea, in timpul domniei imparatesei Maria Tereza si a fiului sau Iosif al II-lea sunt adoptate mai multe masuri ce urmau asimilarea si sedentarizarea fortata a comunitatilor de romi, masuri ce au afectat si romii din Transilvania. Este vorba de mai multe decrete ale Curtii imperiale prin care se modifica statutul fiscal al romilor, le era interzisa deplasarea si chiar detinerea de cai si carute, le era interzisa limba, portul si ocupatiile traditionale. De asemenea, sunt interzise casatoriile intre romi, iar copiii romi de peste patru ani erau separti de familie si repartizati in asezari vecine. Romii, numiti acum oficial "tarani noi" erau fortati sa se orienteze spre ocupatii agricole, proprietarii de pamant fiind

datori sa le puna la dispozitie o bucata de pamant. Tinerii romi trebuiau sa satisfaca un stagiul militar in armata imperiala, iar preotii trebuiau sa vegheze ca toti copiii romi sa urmeze scoala. Decretele mentionate precizau pedepse severe in caz de neindeplinire a prevederilor lor.

Cu toate acestea, data fiind relativa autonomie regionala ce functiona in Imperiul Habsburgic si atitudinea ostila a unora dintre nobili, doar in anumite zone aceste decrete au fost cu adevarat puse in aplicare. O parte a populatiei de romi din Transilvania si Banat a fost insa cu siguranta afectata de aceste masuri.

Rezultatele acestei politici nu au fost totusi cele asteptate, in multe cazuri impactul ei fiind doar de scurta durata. Intr-adevar, dupa moartea lui Iosif al II-lea, curtea imperiala si-a redus interesul fata de romi. In aceste conditii, unii romi si-au parasit casele si terenurile pe care fusesera obligati sa se instaleze si au revenit la modul lor de viata traditional. Nici elementele de baza ale identitatii lor, limba, ocupatiile traditionale, portul, traditiile, nu au fost in totalitate afectate de masurile asimilationiste, chiar daca procesul natural de asimilare a fost puternic accelerat de aceste masuri in anumite regiuni.